MĂSURILE PROVIZORII ORDONATE DE CĂTRE CURTEA INTERNAȚIONALĂ DE JUSTIȚIE ÎN CAZURILE PRIVIND APLICAREA FORȚEI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL

Roșca Valentin, *dr. în drept, lector univ, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova*

In case the UN Security Council faces an international dispute, the UN Charter (Article 36) prescribes that the legal disputes must undergo the judicial procedure of the International Court of Justice. By this provision, the UN Charter operates a division of competence between the UN Security Council and the International Court of Justice in the matter of settlement of international disputes. By the start of the examination of a case the International Court of Justice has a possibility of involvement and imposing conditions in an international dispute and, even, to begin a peaceful settlement of an armed conflict, including through the application of interim measures in a particular case.

Keywords: *International dispute, judicial procedure, UN Charter, International Court of Justice, UN Security Council, competence, peaceful settlement, armed conflicts, interim measures.*

Experiența istoriei, îndeosebi a evenimentelor din ultimul secol, evoluțiile actuale ale situațiilor internaționale, demonstrează că recurgerea la mijloacele pașnice reprezintă singura modalitate posibilă şi logică de reglementare a oricărui diferend, a oricărui litigiu. Reglementarea pașnică reprezintă o componentă fundamentală a securității, a edificării unor relații internaționale bazate pe excluderea forței, pe înțelegere şi încredere reciprocă. Recurgerea la mijloace pașnice constituie un principiu de bază al relațiilor internaționale, deoarece oferă criteriile şi cadrul necesar pentru ca statele – cu bună-credință şi într-un spirit de cooperare – să ajungă la o soluție rapidă şi echitabilă pe baza dreptului internațional.

Atunci când se confruntă cu un diferend, *Carta Organizației Națiunilor Unite* (în continuare ONU) prescrie Consiliului de Securitate, făcând recomandările corespunzătoare, să țină cont de faptul că diferendele de ordin juridic trebuie să fie supuse de părți *Curții Internaționale de Justiție* (în continuare CIJ) (art. 36). Prin aceasta, Carta operează un partaj de competență între *Consiliul de Securitate a ONU* şi CIJ în materia reglementării diferendelor, fondat pe distincția dintre diferendul de ordin politic şi cel juridic. Din jurisprudența sa se pot face concluziile de rigoare, că în calitate organ jurisdicțional al ONU CIJ joacă un rol important în menținerea păcii și securității internaționale.

Până la demararea procedurii de examinare a unui caz *CIJ* are o posibilitate de implicare și impunere a unor condiții în cadrul unui diferend internațional și, chiar, de a începe soluționarea pașnică a unui conflict armat. Potrivit art. 41 din Statutul *CIJ*, Curtea va avea dreptul să indice, dacă consideră că împrejurările cer aceasta, ce măsuri provizorii trebuie luate pentru conservarea drepturilor fiecărei părți. Putem spune că sunt aceleași măsuri provizorii pe care le întâlnim în cadrul *Consiliului de Securitate*. Ce este caracteristic pentru măsurile provizorii indicate de către *CIJ* este că pe lângă faptul că aceasta însăși poate să le stabilească, părțile la rândul lor direct înaintează cereri prin care se solicită stabilirea unor măsuri provizorii până la adoptarea unei hotărâri definitive de către Curte. Mai mult ca atât, alin. (2) din art. 41 al Statutului Curții indică că măsurile provizorii stabilite de către Curte vor fi notificate imediat părților și Consiliului de Securitate.

În cazul dat ar apărea o întrebare – Care act internațional este totuși mai eficient: unul politic emis de către *Consiliul de Securitate* sau unul judiciar emis de către *CIJ*? Diferența există dar realitatea este cu totul alta. Într-un final rezultatul poate fi dezamăgitor în ambele situații. În cazul *Consiliului de Securitate* emiterea unei rezoluții în temeiul art. 40 sau art. 41 din *Carta ONU* depinde de voința statului/statelor în privința cărora sunt adresate asemenea rezoluții. Însă, se cunoaște destul de bine că în majoritatea cazurilor asemenea „măsuri provizorii" nu sunt respectate în totalitate de către state. Exemplu în cazul ciocnirilor armate dintre RDC şi Uganda din anii 1998-1999. Rezoluția *Consiliului de Securitate* nr. 1304 din 16 iunie 2000 nu a fost respectată de către părțile implicate în conflict. De asemenea, putem reveni în perioada Războiului Rece, perioadă în care se considera că cel mai bine a acționat *Consiliul de Securitate* datorită împărțirii raportului de forțe dintre taberele socialiste și capitaliste. În cazul crizei din insulele Falkland rezoluția *Consiliului de Securitate* privind stabilirea unor măsuri provizorii și încetarea imediată a ostilităților pentru soluționarea pașnică a diferendului nu a fost respectată de către părți. Mai mult ca atât, Comunitatea europeană în semn de solidaritate cu Marea Britanie a impus un embargo economic împotriva Argentinei. Fapt calificat de către Ecuador drept o agresiune economică [1].

În ce privește actele emise de către *CIJ* prin ordonanțele sale de stabilire a măsurilor provizorii la prima vedere situația ar fi complet diferită de cazul *Consiliului de Securitate*. În primul rând, statele prin acceptarea jurisdicției *CIJ* și-au asumat un angajament internațional fără careva constrângeri. Plus la aceasta o garanție suplimentară o reprezintă prevederea din alin. (2), art. 41 al Statutului Curții potrivit căreia măsurile provizorii stabilite de către Curte vor fi notificate imediat părților şi *Consiliului de*

Securitate. Însă, totul depinde de credibilitatea şi bunăvoința părților implicate în diferend. În ce privește garanția privind informarea *Consiliului de Securitate* nici aceasta nu este sigură în totalitate. Dacă statele nu respectă rezoluțiile *Consiliului de Securitate* adresate în mod direct părților implicate într-un conflict armat, atunci care ar fi efectul dacă *Consiliul de Securitate* va primi astfel de notificări din partea *CIJ*.

În prezența unor asemenea interpretări şi alegații trebuie să recunoaștem că este firesc ca asemenea măsuri provizorii, indiferent de ce fel de organ sunt emise, politic sau judiciar, să nu fie respectate din punct de vedere al aspectului temporar şi calitativ.

Printre puținele cazuri în care CIJ totuși a ordonat măsuri conservatorii, menite să asigure înghețarea conflictului, a fost în speța *Experimentele nucleare* (Australia c. Franței). Prin ordonanța din 22 iunie 1973 [2] Curtea a indicat Guvernului australian şi celui francez să evite orice act care ar risca să agraveze sau să extindă diferendul sau să aducă atingere dreptului altei părți să obțină executarea oricărei hotărâri pe care Curtea ar putea-o pronunța în cauză. În mod particular *CIJ* a ordonat Franței să se abțină de a proceda la experimente nucleare de natură să provoace depuneri radioactive pe teritoriul australian.

În cauza *Nicaragua c. SUA* statul reclamant prin cererea sa din 9 aprilie 1984 a solicitat concomitent Curții, în temeiul art. 41 al Statutul Curții stabilirea măsurilor provizorii pe parcursul examinării cauzei. Stabilirea măsurilor provizorii în acest caz în mare parte a fost însoțită sau umbrită de către SUA prin ridicarea excepției preliminare. SUA susținea că *CIJ* nu avea competentă jurisdicțională pentru examinarea cererii înaintate de către Nicaragua din următoarele motive: a) lipsa unui act oficial din partea Nicaragua privind recunoașterea jurisdicției Curții; b) cazul cade sub jurisdicția Consiliului de Securitate în baza cap. VII. Astfel, SUA a atras atenția asupra art. 52 din *Carta ONU* şi art. 23 al *Cartei Organizației Statelor Americane*, în rezultatul cărora „Nicaragua este ținută de un angajament față de agențiile regionale şi de angajamente de soluționare pașnică a diferendelor locale, care sunt cuprinse de procesul *Contadora,* expres stabilite de *Adunarea Generală a Organizației Statelor Americane*, de *Adunarea Generală a ONU* şi de *Consiliul de Securitate al ONU* „ca un acord regional corespunzător" pentru soluționarea regională a diferendelor" [3]. SUA a insistat asupra faptului că Nicaragua deja avea o obligație asumată la nivel regional stabilită în baza unui acord multilateral şi urma să o realizeze cu bună credință. Analizând argumentele prezentate de către părți Curtea a decis aplicarea măsurilor provizorii.

Într-un alt caz, *Burkina Faso c. Mali*, înaintarea şi examinarea cererii privind solicitarea măsurilor provizorii a avut loc în circumstanțe destul de interesante. Inițial părțile la diferend au semnat la 16 septembrie 1983 un Acord Special în baza căruia au convenit de a soluționa diferendul teritorial pe cale pașnică în fața *CIJ*. Cererea fost depusă de către Burkina Faso la 30 decembrie 1985. Însă înaintarea acestei cereri a fost forțată de introducerea de către Mali a forțelor sale armate pe teritoriul Burkina Faso pe 25 decembrie 1985. În acest context, aceste acțiuni militare au pus în pericol întregul proces judiciar de soluționare pe cale pașnică a acestui diferend. În consecință, Burkina Faso a solicitat aplicarea măsurilor provizorii. *CIJ* analizând circumstanțele cauzei a admis cererea statului reclamant şi prin ordonanța din 10 ianuarie 1986 a decis aplicarea măsurilor provizorii prin impunerea părților de a înceta toate ostilitățile armate şi de a retrage toate forțele armate la linia de demarcare care era înainte de escaladarea conflictului şi de a nu întreprinde alte acțiuni care ar putea pune în pericol examinarea cauzei până la sfârșitul procesului [4]. Merită de remarcat operativitatea cu care a lucrat atât Curtea în examinarea cererii privind aplicarea măsurilor provizorii, cât şi dispoziția părților de a întreprinde toate măsurile posibile pentru soluționarea pașnică a diferendului creat. Plus la aceasta, iese în evidență buna credință a părților în diferend de a ceda în orice circumstanțe întru respectarea Acordului special potrivit căruia au convenit de a soluționa diferendul în fața CIJ. Această situație a fost înregistrată şi în alte cazuri unde părțile au semnat acorduri bilaterale speciale pentru a soluționa diferendul în fața *CIJ*: *El Salvador c. Honduras*: intervenient Nicaragua (hotărârea CIJ din 11 septembrie 1992)[5], *Libia c. Ciad* (hotărârea CIJ din 3 februarie 1994)[6], Benin c. Niger (hotărârea CIJ din 12 iulie 2005) [7], *Nicaragua c. Honduras* (hotărârea CIJ din 8 octombrie 2007) [8]. Excepția în aceste cazuri constă în aceea că părțile nu au solicitat aplicarea măsurilor provizorii.

O situație similară a fost înregistrată în cazul *Republica Democrată Congo c. Ugandei*. În cererea din 19 iunie 2000 Republica Democrată Congo a solicitat *CIJ* aplicarea măsurilor provizorii prin impunerea Ugandei de a înceta toate ostilitățile şi de a-şi retrage forțele sale armate de pe teritoriile congoleze. De asemenea, RDC a remarcat că „în substanță retragerea forțelor ugandeze este solicitarea inițială a Republicii Democrate Congo nu în calitate de o măsură politică în scopul menținerii păcii şi securității internaționale, dar în calitate de măsură juridică" [9].

Un interes deosebit în privința cererii privind aplicarea măsurilor preventive trezește argumentarea RDC în ce privește tentativa de a convinge Curtea în emiterea unei ordonanțe privind dispunerea măsurilor provizorii solicitate de către RDC. Astfel, RDC susținea că CIJ are jurisdicție în acest sens din

motivul că în cazul *Nicaragua c. SUA* Curtea a avut o jurisdicţie *prima facie* în stabilirea măsurilor provizorii. Aceasta în condiţiile în care Curtea avea de afacere cu două declaraţii de acceptare a jurisdicţiei depozitate potrivit art. 36, alin. (2) al Statutului său, dintre care validitatea unei declaraţii a fost contestată de către o parte, iar cealaltă declaraţie (cea a SUA) conţinea rezerve pertinente care se referau direct la caz. Or, în cazul *RDC c. Uganda* era o situaţie cu mult mai clară şi evidentă. În faţa Curţii au fost aduse două declaraţii de acceptare a jurisdicţiei a căror validitate nu a fost contestată de nici o parte. Astfel, Curtea *a fortiori* trebuia să aibă o jurisdicţie *prima facie* în acest sens luând în consideraţie că ambele declaraţii nu conţineau nici o rezervă care ar împiedica-o să-şi exercite jurisdicţia în această privinţă.[9] Fiind prezentat un astfel de argument forte Curtea în final a statuat că declaraţiile prezentat de către părţi pot servi în calitate de bază pentru stabilirea jurisdicţiei Curţii pe acest caz.

La rândul său, Uganda a solicitat respingerea cererii RDC privind stabilirea măsurilor provizorii din cauza că cererea RDC conţinea aceleaşi elemente şi cerinţe incluse în Rezoluţia *Consiliului de Securitate* nr. 1304 din 16 iunie 2000. În acest sens, încercând să pună accent pe autoritatea politică a *Consiliului de Securitate* în cadrul ONU şi rolul acestei instituţii specializate în menţinerea păcii şi securităţii internaţionale în conformitate cu cap. VII din *Carta ONU*. Uganda în acest sens a declarat că acceptă în întregime acest document şi deja a purces la îndeplinirea unor cerinţe stabilite prin rezoluţie.

CIJ a făcut o observaţie inedită în acest sens în care a pus accentul importanța acesteia în calitate de instituţie judiciară care de asemenea, potrivit *Cartei ONU* are o anumită competenţă judiciară care funcţionează în paralel cu *Consiliul de Securitate al ONU* şi nicidecum nu se intercalează cu activitatea celui din urmă.[9] Mai mult ca atât, *CIJ* a susținut aceeași poziție în alte două speţe de referinţă – *Nicaragua contra SUA* în decizia sa privind jurisdicţia şi admisibilitatea[10, para. 95] şi în cazul *Aplicarea Convenţiei cu privire la prevenirea şi pedepsirea crimei de agresiune* (*Bosnia şi Herţegovina contra Iugoslaviei*) în Ordinul privind măsurile provizorii [11, parag.33]. *Curtea Internațională de Justiţie*, luând în consideraţie situația agravantă din zonă prin ordinul din 1 iulie 2000 a acceptat cererea Republicii Democratice Congo de aplicare a măsurilor provizorii.

Practica *CIJ* în emiterea ordonanțelor cu privire la măsurile provizorii are o tangență directă cu buna-credinţă a statelor implicate în diferend. Voința statului uneori prevalează asupra obligațiilor internaționale. În acest sens, practica înaintării cererilor în baza acordurilor bilaterale speciale cu privire la înaintarea acestora în faţa *CIJ*. Numai în aceste cazuri se observă o respectare a procedurii judiciare şi măsurilor provizorii aplicate de către *CIJ*. Or, însuși statele au convenit de a respecta asemenea decizii ale organului judiciar. Cu părere de rău, examinarea procesului de aplicare şi respectare a măsurilor provizorii aplicate de către *CIJ* şi efectuarea unei paralele cu activitatea *Consiliului de Securitate* în domeniu scoate în evidență complexitatea relațiilor interstatale în procesul de soluționarea a diferendelor internaționale şi imperfecțiunii sistemului de securitate internațional.

Bibliografie:

1. *Repertoire of the Practice of the Security Council. Chapter VIII (1981 - 1984). Maintainance of the international peace ans security. Question concerning the situation in the region of the Flakland Islands* (Islas Malvinas). [On-line] - http://www.un.org/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-13 Question%20concerning%20the%20situation%20in%20the%20region%20of%20Falkland%20Islands.pdf. (vizitat 25 mai 2016).
2. Nuclear Tests Case (Australia v. France). Request for the indication of interim measures of protection. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6048.pdf. (vizitat 25 mai 2016).
3. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America). Request for the indication of provisional measures. Order of 10 May 1984. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/?p1=3&p2=3&case=70&code=nus&p3=5. (vizitat 30 mai 2016).
4. *Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali). Request for the Indication of Provisional Measures*. Order of 10 January 1986. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=359&p1=3&p2=3&case=69&p3=5. (vizitat 30 mai 2016).
5. *Case Concerning the Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador v. Nicaragua: Nicaragua intervening)*. Judgment of 11 September 1992. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=390&p1=3&p2=3&case=75&p3=5. (vizitat 25 mai 2016).
6. *Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad)*. Judgment of 3 February 1994. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/files/83/6897.pdf. (vizitat 25 mai 2016).
7. *Case Concerning the Frontier Dispute (Benin v. Niger)*. Judgment of 12 July 2005. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=612&code=bn&p1=3&p2=3&case=125&k=94&p3=5. (vizitat 25 mai 2016).
8. *Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras)*. Judgment of 8 October 2007. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/files/120/14075.pdf. (vizitat 30 mai 2016).
9. *Request for the Indication of Provisional Measures. 1 July 2000. Democratic Republic of the Congo v. Uganda*. Disponibil - http://www.icj-cij.org/docket/files/116/8058.pdf. (vizitat – 25 mai 2016).
10. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua versus Unites States of America).* Jurisdiction and Admissibility, Judgment of 27 June 1986. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5 (vizitat – 25 mai 2016).
11. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Provisional Measures*. Order of 8 April 1993. [On-line] - http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=480&code=bhy&p1=3&p2=3&case=91&k=f4&p3=5. (vizitat – 25 mai 2016).